

Lukáš 16, 9–15: „Nespravedlivý mamon“ a co s ním?

9 A já vám zase pravím:^A

„Sobě udělejte přátele z ‚nespravedlivého mamonu‘^B, aby vás, až dojde *nebo pomine*^C,¹ přijali do ‚věčných stanů‘^D!

10 Ten, *kdo je věrný*,² v nejmenší věci³, je věrný i ve velkém; ten, *kdo je* v nejmenším nespravedlivý, je nespravedlivý i ve velkém! 11 Tudíž nestali-li věrnými v ‚nespravedlivém mamonu‘ – kdo vám bude věřit *stran* ‚opravdového bohatství‘⁴!?

12 A nestali-li jste se věrnými na ‚cizím‘ – kdo vám dá ‚vaše‘!?

13 Nikdo *nemůže* sloužit *coby* člen domácnosti⁵ dvou pánů: neboť jednak toho jednoho bude nenávidět a toho druhého milovat, jednak toho jednoho se bude držet a tím druhým bude pohrdat! Nemůžete sloužit Bohu i mamonu!

14 Jenže tohle všechno slýchávali farizeové, *kterých se týkala*⁶ láska k penězům (*tedy lakomost a hamižnost*)^E, a „*ohrnovali nad ním nos*“ a vysmívali se mu!⁷ 15 Nato jim řekl: „Vy jste těmi, *kdo se dělají spravedlivými před lidmi*,⁸ ale Bůh vaše srdce zná, protože to, *co je mezi lidmi ‚vysoké‘*,⁹ *je tím, co je před Bohem ‚ohavností‘*!¹⁰

^A Typická, a přece zvláštní Ježíšova fráze vyslovená napůl s božskou autoritou (a jedinečná), napůl s autoritou rabínskou (a paralelní), v orig. καὶ ἐγὼ ὑμῖν λέγω – *kai egó hymín legó* – dosl. „a já vám říkám“, což je ekv. (překlad) hebr. fráze: אֲנִי אֹמֵר לָכֶם – *wa-’ání ’omér lá-chem* – „a(le) já pravící (part. Q) k_vám“.

^B Dosl. μαμωνᾶς ὁ ἄδικία – *mamónás ho adikia* – „mamon (ten) nespravedlivý“ (subst. μαμωνᾶς – *mamónás* je sice ♂ rodu, ovšem adj. je připojeno v rodě ♀, jelikož má tento počtený hebr. termín jako by ♀ koncovky);

- **Důraz je kladen na adj. ἄδικος – *adikos* – „nespravedlivý“** (o lidech i věcech), „nečestný“ a „nevěrný“, přičemž ale **nejde o právně-etický protiklad** „nespravedlivě / nepoctivě nabytý (‚nakradený‘) majetek“ × „spravedlivě / poctivě nabytý majetek“, **ale o protiklad theologický „majetek, co nedokáže ospravedlnit / dát spravedlnost“** × „to, co je věčné (zde = ‚věčné stany‘), kde k ospravedlnění dochází“ → **nejde tedy o soud nad způsobem nabytí majetku a už vůbec majetkem jako takovým** (i když to se sem někteří vpašovat, nutno podotknout, že paradoxně pro radikální četbu Ježíšových vyjádření ☺), **ale o způsob, s jakým se má s majetkem zacházet, jak se má k majetku přistupovat.**

- Termín μαμωνᾶς – *mamónás* je dosl. přebrán z hebr. מָמוֹנָהּ – *mámónáh* (resp. מָמוֹן – *mamón*) nebo aram. מַמּוֹנָא – *mámóná*, což je odvozenina (jakoby part.) od kořene–slovesa מָמַן – *amn* – „být jistý“, „být věrný“ (Pi) a „věřit“ (Hi), takže jde o „jistotu“, „jistinu“, „pojištění“ či „pojistku“ nebo „jistič“ ☺, což je ale „FALEŠNÁ JISTOTA“ (!). Termín se vůbec nevyskytuje ve SZ (!!), ale zato je dobře znám Z PROSTŘEDÍ KUMRÁNSKÉ KOMUNITY (k tomu srov. termíny z Lk 16, 8: οἱ υἱοὶ τοῦ φωτός – *hoi hyioi tú fótos* – „synové světla“ & οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου – *hoi hyioi tú aiónos tutu* – „synové tohoto světa“).

^C Je použito slovesa ἐκλείπειν – *ekleipein*, které znamená obecně „přestat“, „ustat“, „skončit“, „minout“ atp., ale také „selhat“, pak speciálně jednak o penězích: „dojít“, jednak astronomicko–astrologicky (a tudíž hned i apokalypticky ☺): „zatmět se“, proto volím pro překlad hendiadys se spojkou *nebo*. Jde o realitu, která eschatologicky nastává už teď a tady, anebo která nastane až v eschatonu (na konci časů)?

^D **Zvláštní termín (!):** αἰώνια σκηναί – *aióniai skénai* – „věčné stany“, který má v pozadí hebrejské myšlení –

- **Také zde je položen důraz na adj.** (srov. pozn. B!) αἰώνιος – *aiónios* – „věčný“!
- Termín σκηνή – *skéné* – „stan“ upomíná jednak na kočovnou minulost Božího lidu a nejistotu pouště, jednak na stánek setkávání!

^E Termín φιλάργυρος – *filargyros* – „láska k penězům“ = φιλία – *filia* – „láska“, „přichylnost“, „přátelství“ + ἀργύριον – *argyrion* – „stříbro“ ↔ „peníze“; příznačné osobnostní odstíny spojené s tímto termínem kladu do závorky jako hendiadys.

Kázání

„Přátelé v Kristu!“

Jsou zvláštní a theologicky i sociálně nesmírně provokující ta Ježíšova slova proti *mamonu* / *mamoně*^F – tedy proti bohatství (?), anebo ještě obecněji proti *majetku* vůbec – anebo dokonce proti *osobnímu vlastnictví*... !? Ježíš zde – po mém soudě – provokuje úmyslně a rád: provokuje učedníky, provokuje kolem stojící dav, provokuje „tajné“ i „uniformované“ zástupce farizeů v tom davu... dokonce i evangelista Lukáš to píše tak, aby nás čtenáře Ježíšova řeč „nenechávala chladnými“. Ježíš provokuje... a jeho soky se mu podaří také vyprovokovat.

Vždyť nejprve provokuje *autoritativní formou* svých výroků, vždyť ačkoli není farizeus, přece mluví jako největší rabínské autority: „*Já vám zase pravím...!*“ Kde bez formálního vzdělání bere odvalu takhle mluvit! A teď to ještě horší... On necituje, co vyřkli jiní, On nedělá komparaci výroků jiných autorit, On sám vystupuje jako svrchovaná autorita, jakoby mluvil Bůh (☺), resp. člověk s lepším poznáním Boha... Ta troufalost! Odkud má Ježíš *autoritu*, odkud je Ježíš *autoritou*?!

Nu, a teď ještě ten Ježíšův ústřední pojem... *mamon* / *mamona*! Vždyť to vůbec není biblické slovo, vždyť to nikde v Tóře (v Pateru Mojžíšových knih, ale ani jinde ve SZ) není. Pravda že! Ale na rozdíl od nás dnes, sokové dobře věděli „odkud vítr vane“... vždyť je to slovo, které používají „ty divné asketické pouštní komunity“ – dnes je známe jako Esejce / Esény či Kumránce (a z jejich tam nalezené literatury máme tenhle termín dobře doložen)!

Ale jak na tuhle ostrou sociální a teologickou kritiku na tuhle nábožensky radikální ideologii zareagovat? – Ano, zesměšnit to a Ježíšovi se vysmát! „Vždyť ty, milý Ježíši, tu operuješ s termíny blouznivců, heretiků, utopistů a sociálních snů, kteří se zdeklovali na poušť, kde si zbudovali tu svou komunitu, kdy si ‚v teple a suchu‘ žijí tu svou alternativu! Vždyť ty sám jsi také blouznivec...“ Stačí vzpomenout, co za „bouři ve sklenici vody“ udělala slova jedné pirátky o „její osobní komunistické utopii, i když domokratické“... tak, jako jsme my dnes až alergičtí na slovo *komunismus* – a na další bližší určení už nejsme s to pomyslet! – tak byli tehdy hákliví na slovo *mamon* / *mamona* – zkrátka „rudý hadr na bejka“!

Je zde Ježíš vskutku tak radikální jako oba pozdější jen jím inspirovaní (a také právě tímto naším textem) křesťanští Františkové: ten z Assisi a ten římský biskup? „Má“ a musí „být církev chudá a pro chudé“ – ba dokonce jen chudá a jen pro chudé? Znamená chudoba „chudobu absolutní“? Má se křesťan vzdát *majetku* – *osobního vlastnictví* (tak to měli a jakoby mají dodnes františkáni)!? Platí zde maxima (i když ani římsští-katolíci si ji nedovolili aplikovat obecně, ale jako tzv. „evangelijní radu“ ji i oni vztáhli jen na některé řeholníky): „*Jedno ti ještě schází: Prodej všechno, co máš, rozdej chudým a budeš mít poklad v nebesích; pak přijď a následuj mne!*“ (Lk 18, 22; u Lukáše může být vzorem třeba Zacheus se svým „nedokonalým“ – „*Hle, polovinu svého majetku, Pane, dám chudým!*“ – z Lk 19, 8.) Je a má být křesťanství až takhle radikální! Obecně ne: to by byl vskutku extrém, ale na rovině osobní si takový radikalismus (třeba právě ti Františkové!) někdo dovolit může, ale nesmí se proto cítit jako víc a lepší křesťan! Ale Ježíši – opět po mém soudě – o tohle, třeba se takto naším textem inspirovat lze! – nejde!

Vraťme se tedy k Ježíšovu výroku, který vyvolal „krycí posměch“ těch, co nemohli poctivě zareagovat... Čteme o „nespravedlivém mamonu“, ale co to je? První, co by nás mohlo napadnout je negativní pohled na majetek, jmění a vlastnictví vůbec, ale z dlouhých úvah výše víme, že pro Ježíše rovnice „majetek / peníze = nespravedlnost“ neplatí, že takto to Pán rozhodně nevnímal. Opačným pólem je zde chápání: „*mamon* = nepoctivě nabytý majetek“ a „*nepoctivě nabytý majetek* × *majetek získaný poctivě!*“ Jako kdybychom řekli: Ježíš majetek vůbec nekritizuje, jen mu jde o to, aby byl „poctivě vydělán“ a nikoli „nakraden“... Forma má přednost před obsahem! Je to

^F Není jisté mělo-li by toto slovo být v ČR femininum či maskulinum ☺, důvod přitom ukazuje už pozn. B.

svůdná cesta, ale další Ježíšova slova by nás pak dovedla k aporiím typu „účel světi prostředky“ či ke klausovskému „nejsou žádné špinavé peníze“, respektivě k představě, že nás Ježíš učí „prát peníze“ – „Nezáleží na tom, jak jste k nim přišli, ale jak je použijete!“ – To však na Ježíše rozhodně vztáhnout nelze! Snad a možná (a jen velmi okrajově!): „Když už jste přišli k penězům, jejichž původ je otazný... když už jejich původ budí otázky... tak je alespoň použijte tak, aby to otázky nebudilo, ale rozhodně se hleďte takových situací vyvarovat!“

Ježíš kráčí jakoby „střední cestou“: Umí být úplně proti majetku a zároveň (tak to máme my luteráni rádi!) umí proti majetku nemít vůbec nic! Nám pomůže etymologie slova *mamon(a)*, které je odvozeno od hebrejského kořene–slovesa *'a-m-n* (אִמַּן – *amn*), od něhož je mimochodem odvozeno též slovo, jímž obvykle zakončujeme své modlitby, tedy *amen*, a – třeba už z Lutherova *Malého / Menšího katechismu* – bychom měli vědět, že znamená „Zajisté!“ či „Tak se staň / buď!“ . Kořen *'a-m-n* totiž znamená „být pevný“, „být jistý“; slovo *mamon(a)* (mluvnický jakoby *participium*) by pak znamenalo něco jako „pojištění“, „pojistka“, „jistice“, „jistota“ či „jistina“ (nebo „po-tvrzení“). V čem a k čemu?! Zde jsme u toho, oč Ježíši jde! Pakliže je majetek prostředkem, kterým bychom si chtěli zajistit spásu a na který bychom se takto spoléhali – pak je nesmírně negativní, zlý a je třeba se ho zřici – ano, pak Ježíš nepožaduje (on to přikazuje!) nic menšího! Ale je-li majetek prostředkem, jakým jistíme svou misijní, evangelizační a charitativní práci tím, že ji z něj a jeho výnosů platíme – tedy majetek jako to, co slouží – pak Ježíš proti majetku a jeho vlastnictví vůbec nic nenamítá (a rozhodně nezakazuje vlastnit)!

Je to staré známé augustinovsko–luterské „Nač pověšíš své srdce, to je tvůj Bůh!“ Jsou-li pro nás peníze božstvem, které skrže „kola byznysu“ točí tímto světem – pak pryč od nich! Jsou-li pro nás věci služebnou – pak dobře, že jsou a slouží!

Naši farizeové se Ježíši možná posmívali také proto, že on nechtěl to, co jim přišlo jako *osobní utopické představy* žít „mimo svět“ jako nějakou tu „pouštní alternativu“... ale právě a přece „v tomto světě“ (tady musíme pochvalně zmínit oba Františky, že jim jde o totéž).

Ježíšova odpověď farizeům je tvrdá! Ano, vy sice máte „teologii oddělování se od světa“ (ostatně je tu kořen–sloveso *prš* – פָּרַשׁ – „dělit“ od něhož je název farizej odvozen), ale právě na základě „kultického vnímání“ forem: buď „čisté – svaté“, anebo „nečisté – hříšné“, což se ale u majetku příliš snadno redukuje (!) toliko na způsob jeho nabytí...

Ježíš také ukazuje a varuje, že *mamon(a)* nemusí být a rozhodně neznamená jen *majetek*! Byť někteří rabíni už od starověku mají i problém s jeho hromaděním... vždyť stačí srovnat třeba další generace rodin „zázračných chasidských rabínů“. Ježíš ukazuje a varuje, že *mamon(a)* může být také *sociální kapitál*, *charisma* či *autorita*, nebo třeba *znalosti* a *vzdělání*! Pozor, cokoli se nakonec může stát modlou; cokoli může vposledku přestat sloužit a začít ovládat a panovat (může opanovat).

V našem textu je pak ještě jeden provokativní pojem – tentokrát ale Ježíšův vlastní (je hezké, že Ježíš uměl tvořit i pojmy!), a sice *věčné stany*. Ježíšova specifická metafora pro *Boží království*, pro *věčnost* či *eschaton*, která totiž zachovává jejich paradoxnost a paradoxálnost! Vždyť je to oxymóron „věčnost“ × „stany“, neboť právě stanový tábor je synonymem provizornosti a dočasnosti (srov. naše letní skautské tábory; pomysli však i na smutnou a problémovou trvalost stanových měst a městeček – uprechlických táborů). Věčnost nikoli *dokonale dokonalá* (řecké myšlení), ale *vždy se stávající mimořádnost* a *provizorium*; věčnost nikoli jako *pevný cíl*, ale jako *pobyt jinde*. Žid si hned vybavil právě tu poušť – kudy lid putoval do Zaslíbené země a kde se mu pak Bůh–Hospodin zjevoval ve stánku setkávání!

Ježíš tak geniálně vystihuje to, co máme konat teď: *být na cestě*, *být na pouti*, *stanovat* (jak to činí i samo Slovo, které „se stalo tělem a stanovalo mezi námi“ – tak dosl. J 1, 14). Je-li Boží království onou paradoxní *vždy již se stávající provizorností*, pak se od tohoto světa nemáme oddělovat, ale naopak v něm máme *být přítomni* právě takovýmto *provizorním způsobem*. Majetek je jako tábořiště – je dobré ho mít a je lepší ho mít dobré, ale musíme ho také umět opustit a

uklidit... a to tak, aby tam po nás nezůstalo více stop, než je to nutné a aby ho mohli využít ještě i jiní.

Bože, děkujeme, že je štěstím jmění mít, ale neštěstím pro to jmění žít; dávej sílu žít a uč nás přitom, co je třeba mít.

Ježíši, děkujeme, že Tě *máme ve vztahu*, a chraň nás před tím, abychom jakýkoli *vztah chtěli mít jako majetek*, tím spíše nás chraň před tím, abychom si majetkem kupovali nebo nahrazovali vztahy, ale zároveň dávej odvahu majetek užívat tak, aby byl k podpoře dobrých věcí.

AMEN, NE MAMON!

- ¹ Vnořená VV časová; poněvadž jde o podmíněný děj, používá orig. konj. aor. → do ČJ tlumočím za pomoci budoucího času (**var.** s kondicionálem = „**když by došel / skončil**“).
- ² Adj. + člen → VV vztažná.
- ³ Elipsa.
- ⁴ Zákeřná elipsa ☹.
- ⁵ Mé „člen domácnosti“ je v orig. οἰκέτης – *oiketés*, což je širší termín: od „člen domácnosti“ ↔ až po „domácí otrok“.
- ⁶ Můj pokus o dynamické tlumočení použitého slovesa ὑπάρχειν – *hyparchein* – „mít (něco) po ruce / k dispozici“ → „mít něco“ → „být zde“ → „být“, šlo o zvláštní náhradu slovesa „být“ ↔ „mít“ s odstínem vlastnictví, tento odstín se snažím při překladu akcentovat ☺.
- ⁷ Prostřednictvím hendiadys uvádím i původní doslovný význam použitého slovesa ἐκμυκτηρίζειν – *ekmyktérizein*.
- ⁸ Part. prés. → VV vztažná.
- ⁹ Adj. → VV vztažná.
- ¹⁰ Paralelně: adj. → VV vztažná (:: pozn. 9).